

УДК 657.6

О. П. Зоря,

к. с. н., доцент, доцент кафедри обліку та аудиту,

Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя

Д. І. Мульченко,

магістрант 6 курсу, Запорізький національний технічний університет, м. Запоріжжя

ОРГАНІЗАЦІЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ОПЕРАЦІЙ З ГОТІВКОВИМИ КОШТАМИ

O. Zorya,

PhD associate professor, associate professor of accounting and auditing chair,

Zaporizhzhya National Technical University, Zaporizhzhya

D. Mulchenko,

master, the 6-th course of Zaporizhzhya National Technical University, Zaporizhzhya

ORGANIZATION OF ACCOUNTING OF CASH TRANSACTIONS

Готівкові кошти — це багатофункціональна економічна форма, за допомогою якої здійснюється облік вартості, обмін, платежі, накопичення вартості. Гроші є одним з найбільш важливих розділів економічної науки. Вони є набагато більшим, ніж простий інструмент, що сприяє розвитку економіки. Добре діюча грошова система сприяє як повному використанню потужностей, так і повній зайнятості. Та навпаки, погано функціонуюча грошова система може стати головною причиною різких коливань рівня виробництва, зайнятості та цін в економіці. Управління готівковими коштами ґрунтується на даних обліку через організацію і контроль за рухом грошових потоків, а також запасів грошових активів із точки зору ефективності платежів і оптимального забезпечення операційної діяльності банку фінансовими ресурсами.

Cash is a multifunctional economic form, with the help of which the accounting value, exchange, payments, accumulation value. Money is one of the most important sections of economic science. They are much more than a simple tool that promotes economic development. Well the current monetary system contributes to both full capacity utilization and full employment. Conversely, a poorly functioning monetary system may be the main reason of sharp fluctuations in production levels, employment and prices in the economy. Cash management is based on accounting data through the organization and control over cash flows as well as stocks of monetary assets from the point of view of efficiency of payments and ensure optimal operational activity of the Bank's financial resources.

Ключові слова: готівкові кошти, гроші, активи банку, каса, комерційний банк, облік, операційна діяльність.

Key words: cash, money, assets, cash, commercial Bank, accounting, operations.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Актуальність даної теми полягає в управлінні готівковими коштами, яке безпосередньо впливає на розвиток банку і формування кінцевих результатів його фінансової діяльності завдяки коректному відображенню бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами. Тому грошові активи відіграють важливу роль у господарській діяльності людини та потребують посиленої уваги до себе з боку керівних органів банку.

Г.Г. Кірейцев, А.М. Мороз, М.І. Савлук, В.В. Сопко, М.Д. Алексеєнко, О.В. Крухмаль, О.Г. Коренева, Р.І. Тиркало, В.М. Федосов, М.Г. Чумаченко, В.Г. Швець, В.З. Бурчевський та інші.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою роботи є дослідження організації бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами банківської установи.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Дослідженню теоретичних проблем бухгалтерського обліку готівкових [операцій, діяльності комерційних банків та їхньої ролі в економічній системі присвячено праці багатьох вітчизняних і зарубіжних економістів. Авторами цих досліджень є вітчизняні вчені: О.В. Васюренко, А.М. Герасимович, Л.М. Кіндрацька,

Важливим напрямом діяльності банків є касові операції. Вони полягають у прийманні готівки від клієнтів, зарахуванні її на рахунки, збереженні прийнятих коштів та видачі готівки на вимогу клієнтів. Особливо важливим і відповідальним для банків є своєчасне і повне задоволення вимог клієнтів на видачу готівки. Від цього залежить довіра клієнтів до банку, їх можливість вільно розпоряджатися своїми

коштами, нормально виконувати свої зобов'язання по заробітній платі та інших платежах, що здійснюються готівкою.

Касові операції мають важливе значення для самих банків, для їхніх клієнтів і для банківської системи в цілому. Приймаючи готівку від клієнтів — юридичних та фізичних осіб, банки збільшують свої резерви, за рахунок чого розширюють активні операції та забезпечують зростання доходів. Видаючи готівку клієнтам, банки стягують комісійну плату, яка поповнює їхні доходи. В операціях з готівкою банки можуть надавати своїм клієнтам чимало додаткових послуг (з інкасації, самообслуговування тощо), які також дають додаткові доходи.

Відповідальність за організацію та функціонування операційних кас покладається на керівників відповідних структурних підрозділів. Відповідальність та вимоги до касових працівників визначаються їх посадовими інструкціями. Відповідальність посадових осіб за схоронність цінностей регламентується внутрішньобанківським нормативним документом про схоронність цінностей та готівки у сховищах Банку. Керівники і завідувачі касами Банку зобов'язані забезпечити суворе дотримання правил здійснення касових операцій, здійснення контролю за своєчасним оприбуткуванням грошей, які надійшли до кас Банку. Касові операції здійснюються на підставі належним чином оформлених касових документів. Для проведення операцій з цінностями, які обліковуються на позабалансових рахунках, використовуються прибуткові та видаткові позабалансові ордери. У разі здійснення касових операцій протягом операційного часу відповідальний працівник Банку на касових документах проставляє дату здійснення касової операції, а в післяопераційний час — поточну дату і час приймання документів та штамп "Вечірня" або "Післяопераційний час". Виконані протягом операційного часу касові операції відображаються в бухгалтерському обліку в цей самий операційний день, а в післяопераційний час — не пізніше наступного операційного дня.

Готівка та інші цінності, що зберігаються в грошових сховищах, обліковуються в Книзі обліку готівки операційної каси й інших цінностей, а якщо операції по придбанню і продажу іноземної валюти значні, залишки готівки іноземної валюти і валютних платіжних документів обліковуються в окремій Книзі обліку готівки операційної каси й інших цінностей (іноземної валюти та платіжних документів в іноземній валюті). В такому випадку в Книгу обліку готівки операційної каси й інших цінно-

стей залишки готівки іноземної валюти і валютних платіжних документів не записуються.

Книги обліку готівки операційної каси й інших цінностей, обліку готівки операційної каси й інших цінностей — іноземної валюти та платіжних документів в іноземній валюті, ведуться завідувачим касою у розрізі валют за наступними рахунками: 1001 (1002) — готівкова національна та іноземна валюта, у тому числі інвестиційні та пам'ятні монети, що мають гривневий номінал та виконують функцію засобу платежу; 1011 (1012) — дорожні чеки; 1101 (1102) — банківські метали; 9810 — нерозібрані посилки з цінностями; 9819 — сертифікати до пам'ятних монет, дублікати ключів від сховищ інших банків разом з копіями опису і супровідного листа, зразки банкнот, сертифікати до зливків банківських металів, векселі за номінальною вартістю, оригінали кредитних договорів, договорів про надання гарантії, поруки, застави, іпотеки, страхування, додаткових угод до цих зазначених договорів, чеки, повернуті емітентом, тощо; 9820 — бланки простих та переказних векселів; 9821 — бланки чекових грошових та розрахункових книжок, бланки форм 377, 377-А, бланки платіжних карток, трудові книжки та вкладиші до них; 9830 — готівкова валюта, прийнята на інкасо за кожним видом валюти окремо, готівкова валюта Єврозони, вилучена з обігу, прийняті на інкасо дорожні чеки, іменні чеки, сумнівні банкноти (монети), куплені дорожні чеки, іменні чеки.

Записи в Книгах проводяться за кожним видом цінностей із зазначенням кількості цінностей і документів або ваги цінностей, загальної суми залишку з даного виду цінностей або документів. Правильність залишків за цими рахунками у Книзі обліку готівки операційної каси та інших цінностей щоденно підтверджується підписами службових осіб, відповідальних за схоронність цінностей. Виправлення сум залишків повинні завірятись підписами тих же службових осіб.

Приймання платежів готівкою здійснюється за касовими документами — Заявами на переказ готівки, оформленими за допомогою технічних засобів, або рахунками на сплату платежів (квартплата та комунальні послуги, телефонний зв'язок, кабельне телебачення, електроенергія, газ тощо), роздрукованими одержувачем платежів.

Вказані платежі можна поділити на дві групи: приймання платежів за наявності укладених договорів між Банком та одержувачем. За прийом та перерахування платежів комісія стягується відповідно до умов укладених договорів

отримувача платежу та/або з платника; приймання платежів без укладання договорів між Банком і одержувачем. Комісія за прийом та перерахування платежів стягується з платника.

Умовами договорів на приймання та подальше перерахування платежів повинно бути чітко обумовлені вид платежу, форма і зміст документів, на підставі яких приймаються платежі, терміни зарахування безготівкових коштів одержувачу, умови і терміни передачі інформації в електронному вигляді про суми прийнятих платежів, наявності та строки передачі документів (реєстрів платежів, квитанцій і т.д.), розмір комісійної винагороди Банку та порядок її сплати, обов'язки та відповідальність сторін, розмір штрафних санкцій за невиконання обов'язків, умови розірвання договорів.

Відображення всіх прийнятих за день платежів за рахунками, оформленими одержувачами платежів, здійснюється за прибутково-видатковими касовими ордерами на загальну суму прийнятих платежів, до яких додається реєстр прийнятих платежів, який є документом, що підтверджує виконання зазначених касових операцій. Перекази, які не можуть бути зараховані відповідним одержувачам, повертаються для Банку на окремий аналітичний рахунок 2902 для виплати платнику.

У разі здійснення прийому платежів через локальний програмний комплекс банківської установи у касові документи дня по кожному виконавцю формуються прибутково-видаткові касові ордери разом з реєстрами прийнятих платежів. Порядок обслуговування населення за прийнятими платежами через локальний програмний комплекс банківської установи встановлюється внутрішніми документами Банку.

Здійснення грошових переказів за допомогою системи "Вестерн — Юніон", інших внутрішніх та агентських зовнішніх платіжних систем відбувається у програмних комплексах, що фіксують проведення операцій у відповідних протоколах або реєстрах у формі, яка не допускає зміни його змісту і є документом, що підтверджує виконання зазначених операцій з обов'язковим відображенням у ОДБ. За реєстрами виконаних операцій, отриманих від внутрішніх та зовнішніх платіжних систем, структурні підрозділи Банку здійснюють контроль сум та типів операцій (відправлення, виплата переказів) та звірку даних реєстрів з даними бухгалтерського обліку. Прийняття та виплата Банком переказів оформлюється касовими документами та відображається за рахунком 2809 "Інша дебіторська заборгованість за операціями з клієнтами банку" і 2909 "Інша кре-

диторська заборгованість за операціями з клієнтами банку".

Переміщення та передавання цінностей між касовими працівниками Банку протягом операційного дня проводиться під розписку в Книгах обліку прийнятих і виданих грошей (цінностей). Залишок готівки за день, сформований у встановленому порядку, касир здає завідувачу касою під розписку в Книзі обліку прийнятих і виданих грошей (цінностей).

Видача готівки під звіт для роботи в післяопераційний час та повернення готівки з під звіту оформлюється відповідними прибутково-видатковими касовими ордерами. Видана під звіт готівка, відображається за окремими аналітичними рахунками для обліку готівки у післяопераційний час:

— рахунок 1001_2 "Готівка, що видана під звіт касирам Головного банку (філії) для роботи у післяопераційний час";

— рахунок 1002_2 "Готівка, що видана під звіт касирам відділення банку для роботи у післяопераційний час".

Залишок коштів по балансу за цими аналітичними рахунками на кінець операційного дня відповідає обсягу готівки, виданому під звіт касирам для роботи у післяопераційний час.

Облік виконаних у післяопераційний час операцій здійснюється за окремими аналітичними рахунками балансового рахунку 1001/1002.

У разі відсутності технічної можливості програмного забезпечення та мінімального складу касових працівників видача грошових коштів під звіт касиру може оформлятися з відображенням в Книзі обліку прийнятих і виданих грошей (цінностей). У цьому разі відповідні операції по переміщенню готівки в межах однієї операційної каси за бухгалтерським обліком та статистичною звітністю не відображаються.

Видана під звіт відповідальним працівникам готівка (пенсії, грошова допомога, за грошовим чеком) для доставки її клієнтам на підставі укладання договорів оформлюється відповідним прибутково-видатковим касовим ордером.

Видача готівки під звіт працівникам Банку для здійснення розрахунків, пов'язаних із господарськими потребами Банку, у тому числі на відрядження, проводиться безпосередньо з кас за видатковими касовими ордерами або через банкомати із застосуванням корпоративних та особистих платіжних карток.

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК

Банк, здійснюючи своєчасне касове обслуговування клієнтів, забезпечує збереження

своїх грошових коштів, а також сприяє дотриманню емісійно-касової дисципліни, здійснює аналіз і прогнозування касових оборотів, організовує і виконує оперативні функції з реалізації єдиної грошово-фінансової політики. Значна маса готівкових коштів проходить через касу. Розрахунки між суб'єктами господарювання, у яких гроші є засобом платежу, здійснюються готівкою і нерозривно пов'язані з доходами та витратами населення. Між банківськими операціями, які дають дохід, і витратами на їх проведення, виконується певне співвідношення, що забезпечує тривале функціонування банку, тому бухгалтерський облік у банку має бути раціонально організованим і спрямованим на те, щоб підтримувати і підвищувати конкурентоспроможність банку.

Література:

1. Положення про організацію бухгалтерського обліку та звітності в банках України, затверджено Постановою Правління НБУ від 30.12.1998 р. № 566.

2. Положення про організацію операційної діяльності в банках України, затверджено Постановою Правління НБУ від 18.06.2003 № 254.

3. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України, затверджена постановою Правління НБУ від 17.11.2004 р. N 555.

4. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з готівковими коштами та банківськими металами в банках України, затверджена постановою Правління НБУ від 20.10.2004 р. N 495.

5. Інструкція з бухгалтерського обліку операцій в іноземній валюті та банківських металах у банках України, затверджена постановою Правління НБУ від 17.11.2004 р. N 555.

6. Інструкція про ведення касових операцій банками України, затверджена Постановою Правління НБУ від 01.06.2011 р. № 174.

7. Інструкція про порядок організації та здійснення валютно-обмінних операцій на території України, затверджена Постановою Правління НБУ від 12.12.2002 р. № 502.

8. Інструкція з організації перевезення валютних цінностей та інкасації коштів у банківських установах України, затверджена постановою Правління НБУ від 14 лютого 2007 року N 45.

9. Положення про здійснення уповноваженими банками операцій з банківськими металами, затверджено постановою Правління НБУ від 6 серпня 2003 року N 325.

10. Положення про ведення касових операцій у національній валюті в Україні, затвер-

джено постановою Правління НБУ від 15 грудня 2004 року N 637.

References:

1. National Bank of Ukraine (1998), "Regulation on the organisation of accounting and reporting in banks of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0056-99> (Accessed 10 Nov 2015).

2. National Bank of Ukraine (2003), "The regulation on the organization of operating activities in banks of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0559-03> (Accessed 10 Nov 2015).

3. National Bank of Ukraine (2003), "Instructions on accounting for transactions in foreign currency and Bank metals in the banks of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1511-04> (Accessed 10 Nov 2015).

4. National Bank of Ukraine (2004), "Instructions on accounting operations with cash and precious metals in banks Ukraine", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z1425-04> (Accessed 10 Nov 2015).

5. National Bank of Ukraine (2003), "Instructions on accounting for transactions in foreign currency and Bank metals in the banks of Ukraine", available at: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1511-04> (Accessed 10 Nov 2015).

6. National Bank of Ukraine (2011), "Instructions on Conduct of cash transactions in the banks of Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0790-11> (Accessed 10 Nov 2015).

7. National Bank of Ukraine (2002), "Instructions on the organization and implementation of foreign exchange transactions in Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0021-03> (Accessed 10 Nov 2015).

8. National Bank of Ukraine (2007), "Instruction on organization of transportation of currency values and collection of funds in banking institutions in Ukraine", available at: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0181-07> (Accessed 10 Nov 2015).

9. National Bank of Ukraine (2003), "Regulations on conducting authorized banks operations with bank metals", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0749-03> (Accessed 10 Nov 2015).

10. National Bank of Ukraine (2004), "Regulations on the Conduct of cash transactions in the national currency in Ukraine", available at: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/z0040-05> (Accessed 10 Nov 2015).

Стаття надійшла до редакції 12.11.2015 р.